

PERIODISTES QUE SÓN VEU DELS SENSE VEU

Abordem la llibertat de premsa minvant al món en la Jornada de les Comunicacions Socials

JOAN ANDREU PARRA

Maria Ressa, Dmitri Muratov i Narges Mohammadi són els premis Nobel de la Pau de les dues darreres edicions i tenen en comú el fet de ser periodistes i d'haver denunciat els abusos del poder en països on el dret universal a la informació està en crisi (Filipines, Rússia i l'Iran, respectivament). "La llibertat de premsa és un indicador important de l'estat de salut d'un país. De fet, les dictadures s'afanyen a restringir-la o suprimir-la. Necessitem periodistes lliures que ens ajudin a no oblidar moltes situacions de patiment", tuitejava el papa Francesc el 3 de maig de l'any passat, Dia mundial de la Llibertat de premsa.

Certament, la situació al món pel que fa a l'exercici d'aquest dret és "molt greu" en 31 països; "difícil", en 42 i "problemàtica", en 55, mentre que és "bona" o "bastant bona" en 52 països, se-

L'octubre del 2019 diversos periodistes i fotoperiodistes es manifestaven amb el clam "Prou agressions" contra els cops i les detencions arbitràries dels cossos de seguretat. Les condicions per a l'exercici del periodisme són adverses en set de cada deu països, segons Reporters Sense Fronteres.

El Padre Melo a Radio Progreso, emissora de la Companyia de Jesús a Hondures, que va tenir per primer lema “La veu dels sense veu”, en record de sant Òscar Romero.

gons l'edició 2023 de la Classificació Mundial de la Llibertat de Premsa (veure requadre). “Es detecta en tots els estudis un retrocés de les democràcies; cada cop més part de la població està sota règims totalitaris i hi ha més poders (no només polític, econòmic sobretot) que no volen aquesta llibertat d'informació per la seva capacitat transformadora, de pensament crític que pot tenir en la població. Hi ha democràcies, com l'Índia (la més poblada del planeta), amb un règim nacionalista hindú que margina minories. A Rússia els periodistes han hagut de marxar a l'exili, estan empresonats o no poden exercir. Hi ha democràcies for-

mals on el periodisme és una activitat d'alt risc, perquè les oligarquies o el poder instal·lat estan en contra de la llibertat d'informació”, assegura el periodista Josep Carles Rius, president del Consell de la Informació de Catalunya i autor del llibre *Periodismo y democracia en la era de las emociones* (Edicions de la UB, 2024).

És un context que corrobora Amnistia Internacional (AI) en el seu darrer informe on presenta “un panorama fosc de repressió alarmant dels drets humans i una infracció internacional freqüent de les normes establertes per part de governs i actors empresarials”, ha indicat la secretària general de l'organització,

Agnès Callamard. I continuava: “En un any electoral clau i davant dels cada cop més poderosos grups de pressió que, impulsats i finançats pels actors de les grans empreses tecnològiques, s'oposen a la regulació, aquests avenços tecnològics descontrolats i no regulats (com la intel·ligència artificial generativa, el reconeixement facial i els programes espia) suposen una gran amenaça per al món. Poden utilitzar-se com a arma per a discriminar, desinformar i dividir”.

Tot això i, pel que fa al periodisme, s'ha produït en una dinàmica global en què s'ha revertit la seva funció clàssica d'intermediar entre la realitat i els ciutadans: “Ha sorgit un gran competidor, que són les xarxes socials i un qüestionament o una revolta contra aquest paper del periodisme i també contra les institucions que fan de pont entre el que passa i el que coneixes (sindicats, administració, la mateixa Església...)”, fa notar Rius. Ara bé, davant d'aquesta percepció que el periodisme podria ser sobrer, el que acaba circulant “és informació que en molts casos són prejudicis, *fake-news*, que no està fonamentada o pot ser font (i, de fet, ho és) de discurs d'odi, estereotips... Hi ha un combat entre periodisme-democràcia i l'ús pervers de les xarxes socials”.

En aquest sentit, Rius reivindica la necessitat d'una premsa “que expliqui el perquè d'allò que succeeix, que lluiti per la veritat” i proposa protegir més la figura dels *alertadors*: “Un alertador no és periodista, és una persona que pel seu treball coneix uns fets i per un impuls ètic ciutadà creu que allò s'ha de denunciar, és importantíssim que existeixi, forma part de la qualitat democràtica. En les legislacions europees s'intenta protegir, però hi ha lleis que s'han de desenvolupar en les legislacions nacionals i aquí hi ha països que no han avançat. El cas més flagrant és Julian Assange, en presó anglesa i en risc, que va denunciar crims de guerra dels Estats Units.”

“MODUS OPERANDI” CONTRA LA PREMSA LLIURE

El 24 de febrer del 2022 (invasió de Rússia a Ucraïna) i el 7 d'octubre del 2023 (massacre terrorista de Hamas a Israel i a continuació resposta genocida d'Israel a Gaza) són dues

dates recents gravades a foc en la història de la humanitat, on es revelen comportaments comuns pel que fa a la informació. “Un règim totalitari aprofita un greuge, unes causes emocionals amb base per, a través de la propaganda i de la repressió del periodisme independent i lliure, crear un estat d’opinió favorable als seus interessos. Els russos se senten agreujats perquè tenien l’imperi soviètic i per unes circumstàncies es van empobrir, hi va haver països que van marxar de la seva òrbita... Hi ha un ressentiment que Putin aprofita per als seus interessos. En el cas d’Israel, ens trobem com una democràcia formal pot cometre un genocidi sense que a la societat (majoritàriament) hi hagi reaccions en contra. En aquest cas, el govern de Netanyahu ha activat mecanismes d’amenaça, el risc de desaparèixer com a Estat...”, analitza Rius. Són casos que s’han repetit amb el Brexit o l’elecció del president Trump.

Com indica Rius al llibre mencionat “la desinformació constitueix una de les principals armes en tots els conflictes”. En efecte, “per evitar protestes públiques o dissentiments socials, es tanquen partits, sindicats i associacions civils, es controlen els mitjans de comunicació que solament poden informar en el sentit que determinen els governs, i es deixen de celebrar eleccions”, tal com indica la nostra col·laboradora Tica Font (“La vida enmig d’una guerra”, *Lluita Obrera CCOO* n. 250, maig de 2024). Per exemple, els periodistes israelians tenen prohibit per llei entrar a Gaza des del 2006 i els seus informants gairebé exclusivament són l’exèrcit o el govern. Malgrat això, hi ha veus a contracorrent, com el diari israelià *Haaretz*, que “simbolitza la capacitat d’empatia i compassió enmig de la barbàrie i l’odi”. De fet, segons Reporters Sense Fronteres (RSF), més de 100 periodistes han estat assassinats a Gaza en els set mesos de conflicte.

I, pel que fa a Rússia, “després de dues dècades de desinformació i propaganda, viu en una realitat paral·lela. Deu anys de propaganda mediàtica contra una part del poble ucraïnès han aconseguit el seu objectiu: deshumanitzar-lo perquè, convertit en enemic, sigui més fàcil d’anihilar”, sosté Rius. Segons RSF, en els dos anys de guerra amb Ucraïna almenys

11 reporters han estat assassinats, 35 han resultat ferits, 12 empresonats o 2 desapareguts. A Ucraïna, la informació també està damnificada, és el cas de l’anomenat “Telemarató de Notícies Unides”, durament criticat al país. RSF demana que “se suprimixi aquesta agrupació de sis grans canals que coprodueixen un informatiu 24 hores, i que es torni a un marc de competència per reforçar el pluralisme dels mitjans de comunicació”.

Més enllà d’aquests règims, la llibertat de premsa també es pot veure seriosament afectada en Estats devastats com Hondures (que, amb Mèxic, Brasil i Colòmbia, forma part dels quinze països més perillosos del món per exercir el periodisme): “He estat amenaçat diverses vegades i visc en un país on es violen sistemàticament els drets humans i on hi ha tantes víctimes per diversos atropellaments. Comunicar la veritat, defensar els drets dels pobres... tot això és posar-se en risc, em toca fonamentalment defensar els drets de les víctimes del sistema opressor. Ens toca inevitablement assumir-ho, perquè estem en aquest camí on Mons. Òscar Romero ens ha col·locat”, argumenta el jesuïta Ismael Moreno, més conegut com a Padre Melo.

“Hondures ha tingut un govern (2009-2021) conduït per narcotraficants. Qui va ser president del país durant vuit anys avui és a la presó als Estats Units i el seu germà va ser condemnat a cadena perpètua per narcotraficant. El país continua conduït pel *narcoestat*, encara que no formalment. El 2021 hi va haver eleccions i es va votar a favor d’una dona progressista, la dona de l’enderrocant el 2009, Zelaya Rosales. Es deserta esperança en el context d’un país destruït, amb alts nivells de corrupció i impunitat, però és molt complicat, perquè cal enfrontar-se amb el poder real que no està ni al govern, ni al congrés, ni a la cort suprema de justícia, els tres poders de l’Estat estan conduïts pel crim organitzat”, denuncia Moreno.

LA PROPOSTA DEL PAPA FRANCESC: “PERIODISME DE PAU”

El Padre Melo és periodista i editor a Radio Progreso (de la qual va ser director i on porta implicat 24 anys), una emissora que es va fundar fa 67 anys per la Companyia de Jesús, no

confessional i que dona servei a les comunitats: “La ràdio és un dels vehicles més formidables d’evangelització, en el seu sentit més ampli, d’arribar al cor, la ment, la vida i la cultura del nostre poble, per comunicar esperances, per trencar amb tot allò que ens impedeix viure amb encoratjament i trencar les lògiques del terror, de l’individualisme i apostar per la sembra en comunitat.” De fet, Radio Progreso està íntimament unida a un centre social i de drets humans, l’Equip de Reflexió, Investigació i Comunicació (ERIC-SJ) i un dels seus nutrients és la llavor dels màrtirs: “Al llarg dels darrers 40 anys han mort molts amics, com Berta Cáceres [activista ambiental assassinada per sicaris d’una companyia minera el 2016]. És impossible viure sense la memòria dels màrtirs, són un fibló al meu cor, per intentar seguir-los en el camí on em van posar.”

El papa Francesc, en el seu missatge de la Jornada de les Comunicacions Socials del 2018 (que s’escau el 12 de maig), va apuntar que “si el camí per evitar l’expansió de la desinformació és la responsabilitat, qui té un compromís especial és el

JOSEP CARLES RIUS
“Hi ha un combat entre periodisme-democràcia i l’ús pervers de les xarxes socials”

“Un règim totalitari aprofita un greuge per, a través de la propaganda i de la repressió del periodisme independent i lliure, crear un estat d’opinió favorable als seus interessos”

Maria Ressa, periodista i impulsora de “Rappler”, la principal empresa de mitjans digitals a Filipines, celebra l’absolució de l’últim càrrec d’evasió fiscal després d’una batalla legal de 5 anys.

que pel seu ofici té la responsabilitat d’informar, és a dir, el periodista, *custodi de les notícies*. Aquest, en el món contemporani, no fa només una feina, sinó una veritable i pròpia missió. Té la tasca, enmig del frenesí de les notícies i del remolí de les primícies, de recordar que al centre de la notícia no hi ha la velocitat de donar-la ni l’impacte sobre les xifres d’audiència, sinó les persones (...) Per tant, vull dirigir una crida a promoure un *periodisme de pau* (...) Em refereixo a un periodisme sense fingiments, hostil a les falsedats, a eslògans efectistes i a declaracions altisonants; un periodisme fet per persones per a persones, i que es comprèn com a servei a tothom, especialment a aquells —i són la majoria al món— que no tenen veu; un periodisme que no cremi les

notícies, sinó que s’esforci a cercar les causes reals dels conflictes, per afavorir la comprensió de les seves arrels i la seva superació a través de la posada en marxa de processos virtuoses; un periodisme entestat a indicar solucions alternatives a l’escalada del clam i de la violència verbal”. És una proposta pertinent, especialment en situacions de conflicte bèl·lic o de polarització extrema en què es manipulen els mitjans de comunicació: “Això té efectes a molt llarg termini, en moltes generacions, perquè els sentiments com l’odi i la por s’interioritzen en la població. Encara no s’entén Espanya sense la Guerra Civil, sense el franquisme ni l’experiència que es va viure a les famílies aquells anys”, recorda Rius.

De fet, Europa, “som una illa en

el món on podem exercir la llibertat d’informació i d’expressió sense córrer el risc dels països totalitaris. Hem de ser molt conscients de les possibilitats que tenim i ser molt responsables: la democràcia és un bé fràgil”, alerta Rius. En aquest sentit, la UE ha posat en marxa la Llei de Serveis Digitals (25/08/2023) i la Llei Europea de Llibertat de Mitjans (3/10/2023). Una altra clau és que “quan parlem de democràcia no és només al Congrés i votar, ha de traspasar a tota la vida i a les empreses, també les periodístiques, hi ha d’haver mecanismes de participació democràtica. He marxat de diaris perquè s’havien convertit en dictadures on es perseguia el dissident. També és veritat que aquestes dictadures són temporals, els mateixos mitjans es regeneren i creen situacions noves.

Hi ha d'haver mecanismes perquè un diari transmeti els valors de la democràcia, se'ls cregui i traspuin. Hem de ser més proactius la professió i plantar cara quan ens trobem aquestes situacions”, proposa Rius.

Rius conclou que “l’esperança està en el comportament ètic dels periodistes i la clau és que cada generació puguem transmetre a les properes una sèrie de valors. Cal recordar la importància del vincle amb la democràcia. A vegades, el comportament de determinats pe-

riodistes i mitjans és irresponsable (sobretot mitjans digitals de comunicació nous que no fan periodisme, no s’entén el grau de crispació a Espanya sense el paper tòxic d’aquests mitjans), per posar en risc la convivència, el futur del país... He estat professor 25 anys i crec en la capacitat de cada generació de transformar, de plantar cara, però hem de transmetre aquests valors ètics. El periodisme ha de ser ètic, com una funció social, com una manera de promoure els drets humans”.

JOSEP CARLES RIUS
“L’esperança està en el comportament ètic dels periodistes i la clau és que cada generació puguem transmetre a les properes una sèrie de valors”

Reporters Sense Fronteres rendeix tribut als periodistes assassinats al memorial de Bayeux, a Normandia. S’hi pot llegir el nom dels espanyols Roberto Fraile i David Beriain.

PADRE MELO
“A Hondures es violen sistemàticament els drets humans. Comunicar la veritat, defensar els drets dels pobres... és posar-se en risc”

“És impossible viure sense la memòria dels màrtirs, són un fibló al meu cor, per intentar seguir-los en el camí on em van posar”

EL PERIODISME LLIURE AL MÓN, EN RISC, SEGONS REPORTERS SENSE FRONTERES

Noruega (en primera posició per setè any consecutiu), Irlanda i Dinamarca, són els països que millor puntuen en l’edició 2023 de la Classificació Mundial de la Llibertat de Premsa que elabora Reporters Sense Fronteres (RSF) per avaluar les condicions en què s’exerceix el periodisme en 180 països i que publica cada 3 de maig. A la part baixa de la classificació, hi ha tres països asiàtics: el Vietnam (178è), “que ha rematat la seva caça als reporters i periodistes independents”; la Xina (179è), “la presó més gran de periodistes del món i un dels principals exportadors de continguts propagandístics”, i, “com calia esperar”, Corea del Nord (180è).

Pel que fa a Rússia (164è, baixa nou llocs respecte la classificació anterior), RSF indica que “el terreny està adobat per a l’expansió de la propaganda de Rússia. Mentre Moscou ha creat en temps rècord un nou arsenal mediàtic per propagar el discurs del Kremlin als territoris ocupats del sud d’Ucraïna, un bloc de silenci s’ha abatut sobre els darrers mitjans russos independents, que han estat prohibits, bloquejats i/o declarats ‘agents estrangers’”. La situació ha passat de “problemàtica” a “molt greu” a tres nous països: el Tadjikistan (153è), l’Índia (161è) i Turquia (165è). RSF refereix que “a l’Índia, la cooptació de la premsa per oligarques propers al primer ministre Narendra Modi posa en perill el pluralisme, mentre que el règim turc d’Erdogan ha intensificat la persecució als periodistes, en vigílies de les eleccions del 14 de maig del 2023. A l’Iran (177è), la intensa repressió del moviment social desencadenat per la mort de la jove Mahsa Amini ha desplomtat els resultats del país”.